

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

28ste JAARGANG, NUMMER 7, JULI 1992

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redaktie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

WAT ZIJN DE POLITIEKE EN SOCIALE GEVOLGEN VAN EEN EKONOMISCHE KRISIS?

„Als de Britse Labourpartij de verkiezingen niet kan winnen wanneer het land zich op het dieptepunt van een economische crisis bevindt, dan kan zij het nooit winnen.” Aldus luidde een van de commentaren, die er na de jongste stembusoverwinning — beter gezegd: een overwinning dank zij het bestaande kiesstelsel — op de door weinigen verwachte en alle voorspellingen logenstraffende uitslag werden gegeven.

In *NRC/Handelsblad* tekende kommentator J.L. Heldring hierbij aan, dat een dergelijke uitspraak berust op de verkeerde veronderstelling, dat „linkse partijen profiteren van slechte tijden”, iets wat, schreef hij, „in zijn algemeenheid helemaal niet waar is”. Om het laatste overtuigend aan te tonen voert hij allereerst Nederlandse verkiezingsuitslagen uit de jaren '30, de periode van de grote economische depressie, ten tonele. De gezamenlijke ‚linkse’ partijen verloren toen tot tweemaal toe — in 1933 en in 1937 — stemmen en het stemmenverlies van de SDAP alleen was beduidend groter dan dat van de resterende ‚linkse’ partijen.

Dat al tussen de beide wereldoorlogen en zeker in de jaren '30 het verschil tussen ‚links’ en ‚rechts’ hoe langer hoe meer aan betekenis inboette, zodat het toen al niet zinvol was om de termen ‚links’ en ‚rechts’ te gebruiken, laten we hier ditmaal buiten beschouwing. Waar het ons om gaat is Heldring's konklusie, dat „er geen direkt oorzakelijk verband is tussen slechte tijden en winst voor linkse partijen” en dat „eerder kan worden gezegd, dat in slechte tijden de behoefte aan vastigheid, de voorkeur voor het bekende boven het onbekende groter is” en dat ook „de huiver voor experimenten over het algemeen niet ten voordele van links werkt.” Heldring wijst er vervolgens op, dat hetzelfde te konstateren valt in de periode van economische achteruitgang of stagnatie die men thans beleeft.

Wat Heldring omtrent ontwikkelingen in het politieke vlak vertelt, schijnt op het eerste gezicht nauwkeurig overeen te stemmen met en als het ware het spiegelbeeld te zijn van datgene wat wij herhaaldelijk omtrent sociale ontwikkelingen in het algemeen en omtrent de klassenstrijd in het bijzonder hebben betoogd. Enige overeenkomst is er natuurlijk wel en zij springt terstond in het oog. Maar van een ‚nauwkeurige’ overeenkomst kan naar onze mening niet worden gesproken. Dat een partij als de SDAP bijvoorbeeld voor

steeds minder kiezers aantrekkelijk werd, kan naar onze mening minder aan de door Heldring genoemde oorzaken worden geweten, maar moet veeleer hieruit verklaard worden, dat met de voltooiing der burgerlijke emancipatie van de arbeidersklasse haar specifieke rol was uitgespeeld. Van dat — overigens natuurlijk niet precies aan te geven — tijdstip af werd de politieke strijd in het parlement, aanvankelijk voor de werkende massa van betekenis, steeds minder belangrijk. Hij boette voor haar aan betekenis in naarmate — gevolg juist van haar burgerlijke emancipatie — haar sociale tegenstelling tot de heersende klasse aan betekenis won.

Zogenaamde ‚linkse‘ partijen profiteren niet van slechte tijden, zegt Heldring. Zij profiteren, zeggen wij, al evenmin van wat men ‚goede‘ tijden pleegt te noemen, daarbij opmerkende dat wat men gewoonlijk ‚goede‘ tijden pleegt te noemen, die tijden zijn, waarin het de kapitalistische ondernemers behoorlijk voor de wind gaat.

Met de sociale aktiviteit van de arbeiders is het anders gesteld. Hun strijdbaarheid neemt toe naarmate door het bedrijfsleven betere resultaten worden geboekt. Wanneer dat het geval is, wanneer met het stijgen van de produktie ook de winsten toenemen, kunnen de arbeiders meer macht ontwikkelen en kunnen zij eisen ingewilligd krijgen aan welker inwilliging in perioden van dalende omzet, groeiende werkloosheid en afzetmoeilijkheden eenvoudig niet te denken valt.

Dit is het verschil tussen de politiek bedrijvende partijen en de voor hun materiële belangen strijdende arbeiders, die in tijden van krisis minder mogelijkheden zien en hebben. Voor Heldring bestaat alleen maar het politieke verschijnsel en hij konstateert terecht dat daaromtrent meestal de grootste misverstanden bestaan. Maar het politieke verschijnsel, dat wil zeggen de tanende invloed en het slinkende elektoraat van de zogenaamde ‚linkse‘ partijen mag partijsekretarissen en partijvoorzitters, politici en politicologen slapeloze nachten bezorgen, het is niet meer dan een randverschijnsel.

Dat het gepaard gaat met een toenemend absenteïsme, met een groeiende afkeer van de politiek, niet slechts van de zogenaamde ‚linkse‘, maar van alle politiek, ziet Heldring als een „bedreiging van de democratie in het algemeen“. Hij ziet niet, dat het daarbij om een bedreiging van de b u r g e r l i j k e democratie gaat, doordat dit de enige democratie is die hij kent en inplaats van haar als zodanig te verstaan, verstaat hij haar als democratie zonder meer. Om die democratie (zonder meer) maakt hij zich zorgen, ook al vanwege het toenemend aantal niet-stemmers, dat bijvoorbeeld bij de recente verkiezingen in de Duitse deelstaat Baden-Württemberg 29,8 procent van het totale aantal stemgerechtigden bedroeg, méér dan het percentage dat op de CDU stemde.

Naar de oorzaak van dit absenteïsme vorst Heldring niet. Om die reden is het toch eigenlijk wel iets teveel gezegd, dat hij op politiek niveau iets waar zou nemen, dat zich op overeenkomstige wijze zou voordoen in het sociale vlak. Zeker, hij laat niets heel van het sprookje, dat een economische krisis een gunstig klimaat zou vormen voor radikale (politieke) veranderingen. Het even hardnekkig sprookje, dat ook sociale veranderingen er door zouden worden begunstigd laat hij onverlet.

OOK DE DUITSE VAKBONDEN HEBBEN MALING AAN HUN ACHTERBAN

Het moet inmiddels — dat wil zeggen nà 25 mei — duidelijk zijn aan ieder die het nog niet wist, dat de Duitse vakbond van overheidspersoneel ÖTV, evenals welke vakbond ook, volkomen maling heeft aan de brievenbestellers, de vuilnismannen, de treinbestuurders, de buschauffeurs of de brandweerlieden die samen met grote groepen ambtenaren zijn leden vormen. Kort nadat onderhandelaars van de bond, na drie weken staken, met de overheidsinstanties een voor de achterban uitmate teleurstellende kompromis hadden gesloten, verscheen ÖTV-voorzitster Monika Wulf-Mathies in een speciale uitzending voor de Duitse televisie. Zij schetste de ontstane situatie waarin haar organisatie was komen te verkeren, een situatie die zij „moeilijk” noemde. Immers, een meerderheid van de georganiseerden verwierp het overeengekomen akkoord, maar voor een nieuwe staking ontbrak de vereiste meerderheid van 75 procent en een beter resultaat dan het bereikte akkoord behoorde, naar zij zei, met zekerheid tot de onmogelijkheden. „Wij zullen”, zo sprak zij, „ons bezinnen en een oplossing zoeken” (men zie ook „Daad en Gedachte” van juni).

Wie haar desbetreffende woorden, zonder acht te slaan op het wezen van de vakbeweging, zó heeft uitgelegd, dat het ÖTV-bestuur zich samen met de leden zou gaan bezinnen, heeft buiten de waard of liever gezegd buiten de betrokken waardin gerekend. Op 25 mei, de dag waarop naar de voorzitster had aangekondigd de zogenaamde ‚bezinning’ tot een ‚oplossing’ zou hebben geleid, bleek dat het ÖTV-bestuur gebruik maakte van zijn in de statuten van de bond vastgelegde recht om eventueel tegen de zin van de leden te beslissen. Het bestuur aanvaardde de door de achterban afgewezen cao.

Op de avond van de 25ste mei verklaarde mevrouw Wulf dat de communicatie met de leden „slecht” was geweest, wat natuurlijk zo moet worden verstaan, dat de bestuurders er niet in waren geslaagd de leden naar hun hand te zetten. Naar men heeft kunnen zien boden de statuten van de bond het bestuur de mogelijkheid de konsekwenties daarvan te negeren.

Wat betekent het, dat het bestuur van de bond, indien het dat nodig oordeelt, anders kan beslissen dan de leden willen? Dit, dat alle stakingsoproepen, ieder beroep op strijdbaarheid of solidariteit, alle mooi klinkende frasen in de geest van de leden moeten oordelen over wat de onderhandelaars overeengekomen zijn, niet meer zijn dan de schone schijn die de volstreekte onmondigheid van de achterban verbergen moet. Deze schone schijn dient er alleen maar toe, de vakbondsmythe te versterken teneinde de vakbond de gelegenheid te bieden zijn bemiddelende rol bij de verkoop van de arbeidskracht des te beter te vervullen. Men hoort wapengekletter, maar er is geen sprake van, dat er ook werkelijk wordt gevochten.

Geen werkelijk gevecht? Inderdaad: hoe meer gegevens er ter beschikking komen en hoe nauwkeuriger het beeld is dat men dientengevolge krijgt, des te meer wint de overtuiging veld, dat de staking van het Duitse overheidspersoneel minder een aktie van het personeel dan wel een manoeuvre van de ÖTV is geweest die veel minder voorstelde dan de kranten hebben willen doen geloven.

„Héél het raderwerk staat stil als Monika (Wulf-Mathies) het wil” verklaarde een Westduitse radioverslaggever. De waarheid is, dat deze Monika dat helemaal niet wilde en dat ook bepaald niet „gans het raderwerk” stil stond. De ÖTV wilde niets riskeren, in géén geval bij de leden ook maar het geringste gevoel van eigen kracht of macht laten ontstaan. Dat de ÖTV staakte betekende in de praktijk, dat de ‚leiders’ bepaalden wáár,

door wie en door hoevelen de arbeid zou worden neergelegd en door wie en waar niet.

Vanzelfsprekend waren er uitzonderingen op wat de regel was. Hier en daar, maar in beperkte omvang, werden er akties ‚van onder op‘ op touw gezet, maar dergelijke akties strookten allerminst met het door de bond gehuldigde en ook in praktijk gebrachte beginsel dat er ‚organisatie‘ moet zijn. En als de ÖTV, of welke bond ook, van ‚organisatie‘ spreekt, dan wordt ‚organisatie van boven af‘ bedoeld. Gevolg: noch het openbare leven noch de publieke dienstverlening werd wezenlijk bedreigd; van de door vakbonds-funktionarissen veelal naar huis gestuurde stakers viel vaak bitter weinig te bespeuren.

„De ÖTV“, zo lazen we in het juninummer van het Duitse tijdschrift *Wildcat* ¹⁾ „heeft de staking uitgeroepen onder druk van de achterban en mede om zijn steeds verder gaand gezichtsverlies tegen te gaan . . . Maar daarmee (zo vervolgt het blad) heeft de bond met vuur gespeeld.“ Volgens *Wildcat* kan tengevolge van een dergelijk spel gemakkelijk een brand ontstaan, aangezien de ÖTV en alle overige vakbonden „hun greep op de achterban meer en meer verliezen (. . .) en ze door hen uitgeroepen stakingen steeds moeilijker onder controle houden.“

Het kan niet worden tegengesproken, dat de druk van onderop en vrees voor gezichtsverlies een van de belangrijkste redenen is geweest dat de ÖTV tot het uitroepen van de staking heeft besloten. Het kan al evenmin worden ontkend, dat de bond beslist niet de gehele achterban onder controle had en dat Monika c.s. met vuur speelden. Maar als met het woord „brand“ een zelfstandig optreden van de arbeiders wordt bedoeld, dan dient men, menen wij, zich er rekenschap van te geven, dat de zelfstandige arbeidersstrijd het resultaat is van een proces.

Zoals men ook bij de akties van het Duitse overheids personeel heeft kunnen zien, wordt er dikwijls hier en daar niet meer dan een begin mee gemaakt. Toegegeven, de wezenlijke betekenis van zulk een begin moet men niet onderschatten, maar de praktische werking ervan dient daarentegen bepaald niet te worden overschat. Dit des te minder omdat de zelfstandige akties waarvan wij hier spreken veelal kortstondig zijn en de betrokkenen zich uiteraard allesbehalve bewust zijn van de wijdere strekking van hun daden. Dat bewustzijn kan pas ontstaan tengevolge van meer praktische ervaring, die eerst stukje bij beetje wordt verkregen en die geenszins het resultaat is van een theoretische of van een daarmee verwante analyse.

G e e n s t a a l s t a k i n g .

Ook de verhoudingen in een bepaalde bedrijfstak spelen bij dit alles een grote rol. Dat de situatie van de Westduitse staalarbeiders een geheel andere is dan die van het Westduitse overheids personeel vormt (mede) de verklaring waarom het „krijgshaftige trompetgeschal“ van de *I.G. Metall* tenslotte niet tot een staking heeft geleid. In het vorige nummer van *Daad en Gedachte* hebben wij I.G. Metall-voorzitter Franz Steinkühler een „meester in het manipuleren“ genoemd. Maar een dergelijk „meesterschap“ haalt natuurlijk weinig uit wanneer de omstandigheden een manipulatie niet begunstigen.

Het tijdschrift *Wildcat* waaraan wij hierboven reeds enige bijzonderheden hebben ontleend, geeft onder meer het woord aan een staalarbeider van Krupp, die vertelde hoe hij op een door de I.G. Metall belegde bijeenkomst een funktionaris hoorde zeggen, dat er weliswaar met staking bedreigd werd en er zelfs al zogenaamde „waarschuwingstakingen“ werden georganiseerd, maar dat het allemaal niets voorstelde, aangezien alles van tevoren

1) *Wildcat* is een 4 of 6 maal per jaar verschijnend blad, dat aandacht besteed aan de klassenstrijd in diverse landen.

al bekookstofd was. Ziedaar de manier waarop er gemanipuleerd wordt. Dat kon weliswaar niet verhinderen dat ook bij sommige staalbedrijven de arbeiders geheel zelfstandig strijd voerden, maar het lukte op deze manier toch de achterban stoom te laten afblazen, dat het niet tot een staking kwam zoals die van de ÖTV. Weliswaar hadden de leden — in vereiste meerderheid — vóór staken gestemd, maar Steinkühler en medebestuurders namen het resultaat van die stemming voor kennisgeving aan en konden zich dat blijkbaar veroorloven, gezien de situatie in de bedrijfstak, waar reorganisaties tot verlies van arbeidsplaatsen voerden en voeren. Het dreigen met staking en het stemmen daarover werkte als een uitlaatklep.

Volgens dezelfde staalarbeider die hier geciteerd wordt hebben de arbeiders van Krupp geen vertrouwen meer in de vakbeweging, maar zijn ze er nog lid van „omdat er geen alternatief bestaat”. Een dergelijke uitspraak is naar onze mening onnauwkeurig. Dat arbeiders lid zijn (of blijven) van een vakbond houdt verband met de functie van de vakbeweging, die op de arbeidsmarkt optreedt als verkoper van de arbeidskracht. Dat zij geen vertrouwen in de een of andere vakbond hebben slaat op de — niet meer geloofwaardige — pretentie, dat de bond de aangewezen strijdorganisatie zou zijn. Dat men lid is van een bond zonder deze als strijdorganisatie te zien is niet met elkaar in strijd.

Wat de alternatieven betreft: die tekenen zich af, iedere keer dat arbeiders zelfstandig optreden. Maar het zijn geen alternatieven die als alternatief in het leven worden geroepen om de feitelijke rol van de vakbeweging over te nemen. Zij ontstaan geenszins omdat de vakbeweging niet funktioneert zoals zij geroepen is in de kapitalistische maatschappij te funktioneren, maar zij ontstaan omdat die vakbeweging niet zó funktioneert als er (ten onrechte) van haar wordt verwacht.

Evenmin zijn het permanente alternatieven. Gaat zelfstandige arbeidersstrijd gepaard met de vorming van ‚wilde’ stakingskomitees, dan verdwijnen deze weer zodra de zelfstandige strijd, met of zonder resultaat, beëindigd wordt.

Bij de jongste arbeidskonflikten in Westduitsland is er van zelfstandige arbeidersstrijd tot dusver op maar zeer bescheiden schaal en van ‚wilde’ stakingskomitees in het geheel geen sprake geweest. Dat maakt deze konflikten voor degenen die vooral in zelfstandig optreden van de arbeiders geïnteresseerd zijn en daaraan betekenis hechten op het eertse gezicht minder belangwekkend. Zij zijn dat echter wel degelijk door de wijze waarop zij hetzij geëindigd zijn, hetzij op het laatste moment voorkomen zijn. In beide gevallen is de diepe kloof tussen de vakbondsbureaucratie en de achterban nog weer eens op scherpe wijze aan de dag getreden.

— o —

THAILAND: EEN LANG IN DE OVERGANG

Aangezien „Daad en Gedachte” zich bezighoudt met de problemen van de zelfstandige arbeidersstrijd, is er logischerwijs in de kolommen van ons blad nooit veel aandacht voor gebeurtenissen in de zogenaamde Derde-Wereld-Landen. Er is in die landen nauwelijks sprake van een modern proletariaat, dat in zelfstandige acties voor zijn klassebelangen opkomt. Toen daarentegen enkele jaren geleden arbeiders in Zuid-Korea massaal in verzet kwamen, hebben wij daar uiteraard wél aandacht aan besteed („Daad en Gedachte” van november 1987).

Maar Zuid-Korea is een uitzondering. De meeste Derde-Wereld-Landen zijn (nog) niet in even grote mate geïndustrialiseerd. In de meeste landen bestaat de meerderheid van de bevolking uit arme, vaak landloze, boeren, een kleine, steenrijke élite van landeigenaars en een groeiende middenklasse. En veelal zijn het vertegenwoordigers van deze klasse, en dan uiteraard vooral de studenten, die de toon aangeven in de protestbewegingen. Dit geldt ook voor protestbewegingen die veel verder gaan, die de vorm aannemen van een burgeroorlog en die uitmonden in ‚revoluties‘, die in het westen vervolgens steevast het etiket „socialistisch” krijgen opgeplakt. We hebben op deze plaats herhaaldelijk geprotesteerd tegen de misvattingen over het zogenaamde ‚socialistische’ karakter van Nicaragua, van Zimbabwe, van Cuba, van Angola, van Mozambique.

Deze zaken schoten ons door het hoofd toen wij in mei van dit jaar werden gekonfronteerd met berichten over felle demonstraties in Thailand. Na parlamentsverkiezingen had generaal Suchinda het premierschap in dat land op zich genomen, hoewel hij geen zetel in het parlement bekleedde. Daarmee handelde hij in strijd met de nieuwe grondwet van Thailand. Naar verluidt had Suchinda besloten de klus maar op zich te nemen, omdat een van zijn vriendjes, de grote baas van de luchtmacht, zo diep verwickeld is in drugs-smokkel dat iedereen ervan op de hoogte is en omdat het toch wel erg slordig stond om zo iemand als premier te hebben. Dat Suchinda geen parlamentslid als premier wilde dulden, was gelegen in de angst onder de legertop dan het dan wel eens uit kon zijn met hun mooi leventje. Het leger in Thailand heeft al heel lang een zeer bevoorrechte positie, geniet een buitensporige rijkdom en is ongelooflijk korrump.

Waarom dan toch aandacht aan Thailand besteden? Juist omdat het burgerlijk-demokratische karakter van de protesten in Thailand zo buitengewoon duidelijk was.

Thailand behoort tot de landen met een sterk in ontwikkeling zijnde industrialisatie, en is dus één van de landen waar een snelle economische en sociale ontwikkeling plaats grijpt. Zoals steeds in de geschiedenis leidt zo’n verandering vroeger of later tot een zeer sterke druk op de oude heersende klasse om plaats te maken voor een nieuwe. Volgens één van de vrouwen, een manager van een multinational in voedingsmiddelen, die deelnam aan de protesten tegen Suchinda, heeft Thailand een politiek systeem nodig dat bij zijn nieuwe economische peil past. „Moet je kijken wat zo’n generaals-avontuur kost in kredietwaardigheid, in vertrouwen van investeerders en politieke ‚riskrating’. Wij zijn verder dan al onze buurlanden, maar we zijn toch nog maar een labiele semi-democratie. Wij willen een volledig geïnstitutionaliseerde democratie met een constitutionele monarch als symbool van de natie, niet als goddelijk crisis-bezweerder.” (NRC, 21-5-92). Daar is geen woord Frans bij. Dat is de taal van een zelfbewuste middenklasser die vrijheid wil. Vrijheid om geld te investeren, te verdienen en uit te geven. Iemand die er genoeg van heeft dat Thailands politieke ontwikkeling voortdurend verstoord wordt door groepen op macht en geld beluste generaals, die de illusie hebben dat zij alleen de rechtmatige hoeders over koning en vaderland zijn.

Het is waarschijnlijk dat Suchinda en zijn soortgenoten steeds meer van hun invloed kwijt zullen raken en dat Thailand een normale burgerlijke democratie zal worden. De sociale tegenstellingen die eigen zijn aan een kapitalistische samenleving zullen vervolgens ongetwijfeld over niet al te lange tijd eveneens aan de oppervlakte komen.

HEEFT DE SOCIAALDEMOKRATIE NOG EEN TOEKOMST?

In *De Volkskrant* heeft een medewerker van de Wiardi Beckman Stichting — het wetenschappelijk bureau van de PvdA — er onlangs aan herinnerd, dat volgens de socioloog Dahrendorf de sociaaldemokratie aan uitputtingsverschijnselen lijdt of, anders gezegd, het slachtoffer is van haar eigen succes. Immers, zo betoogt Dahrendorf, de welvaart is gestegen, de verzorgingsstaat praktisch verwezenlijkt, de emancipatie van de arbeidersklasse is nagenoeg voltooid. De sociaaldemokratie zal zich volgens hem moeten richten op andere hervormingsgezinde activiteiten.

Waar Dahrendorf het over heeft en waarvan ook tal van andere sociologen, politologen en politici spreken, dat wat zij de min of meer voltooide emancipatie van de arbeiders noemen, is de mijlpaal die de maatschappelijke ontwikkeling bereikt heeft in de loop van deze eeuw. Een mijlpaal en niet meer dan dat. Wat „de emancipatie van de arbeidersklasse” heet wordt met die woorden hóógst onnauwkeurig aangeduid en dientengevolge in feite volstrekt onjuist gedefiniëerd. Niet de emancipatie van de arbeidersklasse heeft plaats gevonden, maar haar b u r g e r l i j k e emancipatie, een ‚emancipatie’, die héél wat anders is dan haar bevrijding van de loonslavernij.

Deze onnauwkeurigheid verhindert niet, dat Dahrendorf — en ieder ander die hetzelfde of iets dergelijks constateert — volkomen gelijk heeft met zijn opmerking omtrent „uitputtingsverschijnselen” of „slachtoffer zijn van het succes”. Inderdaad: de sociaaldemokratie heeft van het begin af aan nooit naar iets anders gestreefd dan juist naar de burgerlijke emancipatie, die het sluitstuk vormde van de burgerlijke democratie, de aanpassing van de politieke bovenbouw der maatschappij aan haar modern-kapitalistische economische onderbouw. Populair uitgedrukt kan men het aldus stellen, dat de sociaaldemokratie haar doel heeft bereikt en daarmee haar taak heeft vervuld. Wil zij nog een toekomst hebben, dan zal zij, Dahrendorf heeft het terecht gekonstateerd, zich op andere hervormingen moeten richten, iets waarmee zij overigens al sinds lang een begin heeft gemaakt. Maar als zij dat doet, dan bestaat zij weliswaar voort als partij, als een partij die een bepaalde en , zo durven wij te beweren, onmisbare functie in de burgerlijke maatschappij vervult, maar dan houdt zij op sociaaldemokratie te zijn. En als zij het om een of andere reden n i e t doet, dan komt er vroeg of laat een einde aan haar bestaan.

Iets hiervan werd voor de opmerkelijke waarnemer zichtbaar tijdens het jubileumweekeinde van de „Jonge Socialisten in de PvdA” dat in juni j.l. in het Utrechtse Elst werd gehouden. Een gezelschap dat zich „socialist” noemde en daarmee uitdrukking wilde geven aan een hardnekkig geloof aan traditionele mythen en illusies, kortom aan een traditionele ideologie. Tot de aanwezigen behoorde Felix Rottenberg, de nieuwbenoemde voorzitter van de PvdA, die ooit — en vandaar zijn aanwezigheid in Elst — een van de zes voorzitters van deze „Jonge Socialisten” was, maar die nu tot taak heeft het „sterft oude vormen en gedachten” in praktijk te brengen, dat wil zeggen de PvdA tot dat te maken, wat zij in wezen steeds al was, maar tot dusver niet heeft willen schijnen. Mocht hij daar niet in slagen, zo liet hij met zoveel woorden in Elst blijken, dan zal het met de PvdA gedaan zijn.

Vorbij de mijlpaal, zo kan men het allemaal vertalen, moet men zich andere doeleinden stellen en moet een andere politiek worden gevoerd, liever gezegd, moet men eerlijk voor uitkomen, dat de politiek die men voert niet de politiek is, die men voortdurend voorgaf te voeren en zovelen aanleiding heeft gegeven tot onomwonden kritiek op

figuren als Kok of Wöltgens.

Het is niet voor niets, dat er stemmen opgaan, die er voor pleiten om de naam van de partij te veranderen. De toekomst van hen die voor de burgerlijke emancipatie van de arbeiders willen strijden, ligt achter ons. Wat de toekomst, misschien niet direkt zichtbaar, maar op de duur hoe langer hoe duidelijker, zal brengen, dat is een strijd die tot de *werkelijke emancipatie* van de arbeiders zal leiden, de strijd die slechts kan eindigen met de opheffing van het kapitalisme, dat wil zeggen met de opheffing van de loonarbeid. Anders dan veelal wordt gedacht, is die strijd nog maar net begonnen en wordt zij geenszins met een klaar doel voor ogen of met het bewustzijn van strekking of betekenis gevoerd. Het is niet de strijd van de sociaaldemokratie of van welke partij ook, het is de strijd van de arbeiders zélf. Aan hen is de toekomst, niet aan de sociaaldemokratie,

— o —

TERWILLE VAN DE WINST ZIJN DE ONDERNEMERS MEEDOGENLOOS, OOK DE NEDERLANDSE

Het mag als algemeen bekend worden verondersteld dat in het jonge kapitalisme, de tijd van de roofofbouw op de arbeidskracht, het ondernemersdom totaal geen belangstelling had voor het leven en welzijn van zijn arbeiders. Niet alleen dat de werkenden werden uitgemergeld door werkdagen van 18 uur en langer, ook de omstandigheden waaronder moets worden gewerkt waren erbarmelijk om van de karige beloning maar niet te spreken. In het vorige nummer van dit blad heeft men in een boekbespreking kunnen lezen hoe aan het eind van de 18e eeuw de Engelse plattelandsbevolking van zijn grond werd verdreven. Dat had een tweeledig doel. Eenderzijds had men het land nodig om er schapen op te houden voor de wolproduktie en anderzijds maakte men van de verdreven mensen paupers en dus goedkope loonslaven.

Het Engelse geval staat niet op zichzelf. Nog heden ten dage worden in Latijns-Amerikaanse landen (o.a. in Brazilië) de oorspronkelijke bewoners door grote veeboeren van hun land verdreven. Daarbij is ook moord een algemeen gebruikte methode. En de overheid van het land waar dat gebeurt doet weinig of niets om die praktijken in te dammen.

Verwonderlijk is dat niet, want tenslotte is de overheid de beschermster van de belangen van de bezittende klasse.

Maar laat ons nog even terugkomen op de toestanden in het Engeland van de 17e en 18e eeuw. Niet alleen werden de plattelanders tot goedkope loonslaven gemaakt, ze moesten ook werken onder omstandigheden die ten hemel schreiend waren. Zelfs hun kinderen werden niet ontzien. Wie boeken over de toestanden in de Engelse mijnen van die tijd heeft gelezen (bijvoorbeeld *Hoe groen was mijn dal* en *Ontluisterd land*) weet dat zelfs kinderen van 5 en 6 jaar in de mijnen moesten werken en dat het meermalen voorkwam dat zo'n kind verongelukte of dat hem een been werd afgereden door een van de lorries, die de kolen in de mijngang vervoerde. Dat zo'n stakker voor zijn leven tot de bedelstaf was veroordeeld is vanzelfsprekend.

Ook in Nederland wist men wel wat kinderarbeid was. Een van de beruchtste gebruikers van kinderarbeid was de aardewerkfabriek van Regout in Maastricht, terwijl ook in de Twentse textielindustrie kinderarbeid een algemeen verschijnsel was. Een anonieme

spinner heeft daar het volgende gedicht over gemaakt, dat is gepubliceerd in *Unitas* van 10 juli 1950 (*Unitas* was het blad van een christelijke textielarbeidersbond).

VR O E G E R D A G E N

De dag is nauwelijks aan de lucht
Of in de stegen klinkt gerucht
De werkers worden wakker
De klompen klotsen door de straat
En in de prille dageraad
Weerklinkt hun stroef geklakker.

Dan staan ze op hun vaste plaats
En vinden daar hun kleine maats
In het alledaagse sloven
Ze werken zonder spel of lach
Totdat op 't einde van de dag
De gele lichten doven.

De kinderen aan hun vaders hand
Gaan door de slaap nog overmand
Meer slingerend dan lopend
Gaan dreinend door de kille lucht
Dan gaat er met een schrill gerucht
Voor hen de poort ook open.

Wij leven in een andere tijd
Met nieuwe zorgen en nieuwe strijd
Wij kunnen snel vergeten
Maar met een vlammend onderschrift
Staat in mijn hart hun beeld gegrift
Opdat ik het altijd zal weten.

Goed, dit is allemaal verleden tijd. De Engelse mijnen, voor zover ze nog niet gesloten zijn, zijn volkomen gemechaniseerd. Ook daar heeft de techniek niet stilgestaan. Kinderen werken al lang niet meer in de mijnen. En de Twentse textielindustrie is grotendeels verdwenen. De produkten kunnen goedkoper worden gemaakt in zogenaamde lage-lonenlanden in Azië. Maar wie mocht denken dat het ondernemersdom in de 20ste eeuw menselijker is geworden en meer let op leven en welzijn van zijn werkers, die vergist zich deerlijk. Het was geen deernis met de werkende klasse, die ten grondslag lag aan de beëindiging van de roofofbouw op de arbeidskracht. Het inzicht dat met een goed gevoede, goed geschoolde werkende klasse de produktiviteit groter zou zijn en er dus meer winst kon worden gemaakt, maakte een einde aan de roofofbouw. Wat dacht u van een bedrijf als het Duitse I.G. Farben, dat het Zyklon B-gas leverde aan de Duitse concentratiekampen waar joden en zigeuners werden vergast? U denkt toch niet dat dat was uit haat tegen joden en zigeuners? Hebben niet alle Duitse bedrijven in de jaren '40/'45 gebruik gemaakt van naar Duitsland gedeporteerde buitenlandse arbeiders? Hebben ze niet aan de autoriteiten gevraagd gebruik te mogen maken van concentratiekamp-gevangenen? Winst en steeds meer winst was hun oogmerk en niets anders. Ja, dat waren de Duitsers in oorlogstijd. Maar was het elders dan zoveel anders?

Toen de oorlog tussen Irak en Iran in 1978 uitbrak, voorspelden de kommentatoren van de media, dat die oorlog op z'n langst drie maanden kon duren vanwege de geringe wapenvoorraden. Maar wat gebeurde er? Zowel Irak als Iran werden door de Westerse industrieën van wapens voorzien. Men had er belang bij dat die oorlog zo lang mogelijk zou duren, want daaraan viel veel te verdienen. En hoe hebben vooral de Amerikaanse wapenindustrieën niet gejammerd toen de USSR uiteenviel en de Sovjet-unie als een eventuele vijand verdween. Want niets is voor hen profijtelijker dan een oorlog of desnoods een oorlogsdreiging.

Neen, ook de Nederlandse industrieën denken aan niets anders dan aan winst, meer winst. Daarom ook hebben de Nederlandse multinationals heel Nederland illegaal volgestopt met gif. Toen er in een gifabriek van Philips Duphar te Zaandam een ontploffing had plaatsgevonden stuurde de direktie een schoonmaakploeg de fabriek in om de

boel schoon te maken, zonder hen te wijzen op de risico's. Het gevolg was, dat de hele ploeg werd besmet. Sommigen stierven vroegtijdig, anderen lopen de rest van hun leven vol met puisten en zweren. Philips Duphar heeft zijn schuld afgekocht met een scheet en een knikker: van 5 tot 7 duizend gulden de man. En daarna heeft ze de Volgermeerpolder bij Amsterdam volgestort met het gif, waar het tot in lengte van dagen zal blijven liggen. Het Nederlandse bedrijfsleven humaan? Vergeet het maar.

Hoever de multinationals in hun streven naar winst durven te gaan? Heel ver. Dezer dagen werd bekend, dat ze bereid zijn rechtse terreurorganisaties met heel veel geld te steunen. De historicus B. de Graaf en de politikoloog C. Wiebes hebben de rol beschreven van de „Soan” (Stichting opleiding arbeidskrachten Nederland). De Soan was een anti-kommunistische organisatie, die van verschillende personen bezwarende dossiers aanlegde, onder andere van prins Bernhard en Plesman. Ze schijnt ook betrokken te zijn geweest bij de geruchtmakende dood van de Duitser Schallenberg in een Haagse vijver. De stichting werd geleid door ir. A. Hacke, Kamerlid van de Partij van de Vrijheid, voorloper van de V.V.D. Hacke, aldus de twee auteurs, was een vriend Stikker (minister van buitenlandse zaken). Minister-president Beel zou het hoofd van de Centrale Veiligheidsdienst (voorloper van B.V.D.) gedwongen hebben met de Soan samen te werken.

Tijdens de Ronde-Tafelkonferentie, die voorafging aan de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië, ontstond in de kringen van de Soan een vaag plan om aanslagen en ontvoeringen te plegen op deelnemers aan die konferentie. Eventuele slachtoffers zouden premier Drees, minister Van Maarseveen en de Indonesische minister Hatta zijn. Dat alles met de bedoeling de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië te voorkomen. Dat het een rechtse terreurorganisatie was, daaraan hoeft men dus niet te twifelen.

Maar wat heeft dat eigenlijk met het bedrijfsleven te maken? Wel, zoveel dat de multinationals Heineken, Shell (formeel ‚De Bataafse Petroleummaatschappij’) SHV en Unilever behoorlijke bedragen stortten op de rekening van Soan. Sommige bedrijven stortten jaarlijks 25.000 gulden, omgerekend naar de huidige koers een bedrag van een kwart miljoen gulden. Geld dat zij, omdat zij natuurlijk hun handen in onschuld wassen, niet nadrukkelijk voor het plegen van moorden en ontvoeringen bestemden, maar waarvan zij heel goed konden weten of wisten, dat het aan potentiële moordenaars werd gegeven. Dat het niet tot moord op Drees, Van Maarseveen en Hatta is gekomen, doet hieraan niets af. Was de Soan bereid tot moord op vooraanstaande politici om de soevereiniteitsoverdracht te voorkomen, de multinationals huldigden, net als ze immer hadden gedaan, het beginsel, dat het doel uiteindelijk de middelen heiligde. Het wingewest Oost-Indië moest behouden blijven.

En wat te denken van een minister-president als Beel, die de BVD dwong met de potentiële moordenaars van de Soan samen te werken? Ach, verwonderen hoeft het ons niet, want juist christen-demokraten hebben alleen maar dollartekens in hun ogen. Italië is er het duidelijk voorbeeld van. Daar is men er ook van overtuigd, dat verschillende christen-demokratische politici —Andreotti vooral — banden hebben met de maffia.

En de afloop van Soan? Zijn de potentiële moordenaars vervolgd? Geen sprake van. Uiteindelijk waren het geen ‚linkse’ terroristen, dus liepen ze geen enkel gevaar. Soan werd in 1949 opgeheven en de voorzitter van deze bende, ir. A. Hacke, die de protektie van zeker één minister genoot, kon tot aan zijn pensionering in 1958 voorzitter blijven van de Ziekenfondsraad.

De Nederlandse ondernemers humaan en betrouwbaar? Men zou, als men zich in de loop der jaren een beetje op de hoogste had gesteld van wat er in het bedrijfsleven omgaat, beter moeten weten.

IN DE GEZONDHEIDSZORG IS DE STRIJD NOG STEEDS NIET BESLECHT

Op het moment dat wij dit schrijven, midden juni, is de strijd van de verplegenden in de gezondheidszorg nog steeds niet beslecht. Hoewel van bepaalde zijde de indruk wordt gewekt, dat er een oplossing van het konflikt in zicht is, ziet het er in feite naar uit, dat de partijen scherper tegenover elkaar zijn komen te staan. De akties — werkonderbrekingen en stakingen — duren nog voort en voor de derde juniweek kondigden de bonden, kennelijk met de hete adem van de achterban in de nek, nieuwe of althans voortzetting van de akties aan. Daarmee komen de voor dezelfde week op de agenda gezette besprekingen over een nieuwe c.a.o. onder een zekere druk te staan.

Van een verscherping van het konflikt is in zoverre sprake, dat de direktie van het Twenteborg-ziekenhuis in Almelo begonnen is met een ‚registratie‘ van werkwilligen en van aktievoerders onder het personeel. Personeelsleden die het werk tijdelijk neerleggen krijgen voor die tijd geen salaris uitbetaald. Eerder paste het Slingeland-ziekenhuis in Doetinchem een dergelijke maatregel toe. Akties zouden, volgens de direktie van het Almelse ziekenhuis, ongepast zijn geworden nadat een oplossing ervan een reële mogelijkheid was geworden.

Met de desbetreffende maatregel heeft de direktie zich de woede van het aktiekomitee op de hals gehaald, dat er een poging in ziet om verdeeldheid onder het personeel te zaaien. Volgens het aktiekomitee is echter door de harde opstelling van de direktie de saamhorigheid van het personeel juist toegenomen.

In de eerste juni helft is er overigens in de opstelling van vooral de overheid een en ander veranderd. Weken achtereen nam het kabinet een uiterst starre houding aan. Een salarisverhoging van verplegenden en verzorgenden, zo werd te kennen gegeven, zou slechts mogelijk zijn via een verlaging van de pensioenpremie. Tegen een dergelijk plan hebben niet alleen de werknemers, maar ook de werkgevers zich met hand en tand verzet. Zo fel was hun tegenstand en zo duidelijk hun afwijzing, dat de regering bakzeil heeft moeten halen. Zij besloot alsnog gelden vrij te maken op de begroting en bood de zorgzeker en het welzijnswerk in 1992 een loonstijging van telkenmale 3 procent.

De bonden bestempelden het aanbod aanvankelijk als „een positief“ gebaar, voldoende positief om de hervatte maar daarna toch weer vastgelopen onderhandelingen nogmaals te hetvatten. Maar vervolgens verklaarden ze, dat ze het aanbod volstrekt onvoldoende achtten. Er viel van hen, gezien de strijdbaarheid van het verplegend personeel, publiekelijk moeilijk een ander oordeel te verwachten. Immers, in 1992 wordt een inflatie van 4 procent verwacht en in 1993 een van nog eens 4 procent. De bonden vragen voor dit jaar een loonsverhoging van 4,5 procent en voor volgend jaar een stijging van 4 procent. Er zou alleen hierom al, maar ook met het oog op eisen ten aanzien van verlofregelingen, betere betaling van slaapdiensten en aanpassing van het funktiewaarderingsysteem, waarmee nog eens vele miljoenen gemoeid zijn, een aanvullende financiering moeten worden gevonden. Maar die ontbreekt tot dusver.

Het ligt nogal voor de hand, dat de overheid zich er terdege van bewust moet zijn geweest, dat haar aanbod wel uitermate pover was. Wat heeft haar bewogen met een dergelijk mager voorstel voor de dag te komen en waarom heeft zij wekenlang vastgehouden aan een oplossing via een verlaging van de pensioenpremies? Dat laatste geschiedde, zo heeft een redakteur van *NRC/Handelsblad* van „kringen rondom het kabinet“ vernomen, in de stille hoop dat werkgevers en bonden bij een afnemende aktiebereidheid in de

zomermaanden alsnog door de knieën zouden gaan. Toen er noch een afnemende aktiebereidheid viel waar te nemen zou de regering bereid zijn geweest de loonsverhoging in de zorgsektor te financieren uit de algemene middelen om zo de rust in deze sektor te herstellen.

Dat het alleen bij het bekend worden van het magere aanbod gedaan zou zijn met de onrust van de verplegeeststers, de verplegers en overige werknemers, zullen — zo wil het ons voorkomen — zelfs onze naieve politici toch wel niet gedacht hebben. Spekuleren zij er soms op, vraagt men zich af, dat bij een verschil van 1,5 procent tussen het aanbod en de eis voor dit jaar en van 1 procent tussen het aanbod en de eis voor komend jaar, na wat loven en bieden een voor alle partijen — inclusief de bonden — aanvaardbaar kompromis uit de bus kan komen? Onmogelijk is dat zeker niet. In de praktijk is wel gebleken, hier te lande en al evenzeer in het buitenland, dat stoere taal van de vakbeweging nog allermindst de garantie vormt dat deze niet overstag zal gaan.

Wat er geëist wordt, zo verklaarde *De Volkskrant* op 13 juni j.l. „trekt een zware wissel op de afronding van de gesprekken over een nieuwe c.a.o”. Zien wij het goed, dan wordt daarop niet zozeer door de eisen, dan wel door het bestaan van de nieuw gevormde organisaties van de verplegenden en verzorgenden een zware wissel getrokken. De leden daarvan mogen voor een deel zich onder de paraplu van de vakbonden hebben geschaard, ze zijn daarmee nog niet tot meelopers geworden die op alles ja en amen zeggen. En een ander deel vormt (als „Nu '91”) nog altijd een organisatie die toch nog wel van de andere vakbonden verschilt en zich geheel anders opstelt en gedraagt.

„Arme vakbonden”, schreef Jantine Oldersma in *De Volkskrant* van 18 mei j.l., „ze hebben het maar moeilijk met de nieuwe organisatie van verplegenden en verzorgenden”. En ze voegde daaraan toe, dat het bezwaar van vakbondsbestuurders tegen de nieuwe groepen in de eerste plaats dit is, dat ze er zijn, omdat de bond zichzelf nu eenmaal ziet als de enige rechtmatige vertegenwoordiger van de werkers, zodat iedere nieuwkomer vanuit dat perspectief beschouwd wordt als een scheurmaker die op leven en dood moet worden bestreden. Nieuwe organisaties, zo heet het daarbij, moeten zich niet bezighouden met arbeidsvoorwaarden. „De leeuw”, aldus Jantine Oldersma, „brult hard om te laten merken dat hij zijn terrein verdedigt.

Uit het artikel van haar hand kunnen we, bij gebrek aan plaatsruimte, niet veel meer citeren. We moeten volstaan met de vaststelling, dat het op heldere wijze de aandacht vestigt op de kloof tussen de vakbondsleiding(en) en de achterban of hen die, zij het dan niet-georganiseerd, tot die achterban gerekend worden. In de gezondheidssektor werd die kloof een paar jaar geleden voor ieder duidelijk zichtbaar. Die kloof was breed. Zij is, de pogingen daartoe ten spijt, nog altijd niet gedicht. Dat de bonden in de gezondheidssektor stoere taal spreken hangt met dit feit ten nauwste samen. Het is een feit dat het buitengewoon moeilijk maakt om de verdere ontwikkeling van het konflikt te voorzien.